

Edward Albee:

**HVEM ER
REDD FOR
VIRGINIA
WOOLF?**

ROGALAND

TEATER

KVELDENS FORFATTER:

EDWARD ALBEE

DRAMATURG VED ROGALAND TEATER

Av Michael Evans

EDWARD ALBEE VAR TRETTI ÅR GAMMEL DA HAN FIKK SIN FØRSTE SUKSESS. FØR DET HADDE LIVET HANS ARTET SEG SOM EN LANG FIASKO.

Han ble født i 1928, og tre uker gammel ble han adoptert bort til et rikt ektepar, Reed og Frances Albee. Hans forhold til adoptivforeldrene var dårlig. Familien var spesiell, for å si det mildt. Moren var 23 år yngre enn faren, og tjue centimeter høyere. Hun dominerte familielivet, så når unge Edward kranglet med foreldrene, var det moren han kranglet med. Hun pleide da å minne gutten om hans adoptive status. De så på ham som umulig og plasserte ham i en serie dyre internattskoler, som han enten rømte fra eller ble sparket ut av. Til slutt gjorde de ham nesten arveløs.

Den eneste i familien han følte seg knyttet til, var farmoren. Også hun var velstående, og hun opprettet et fond for ham, slik at han kunne overleve i en serie dårlige jobber mens han fant seg sjøl.

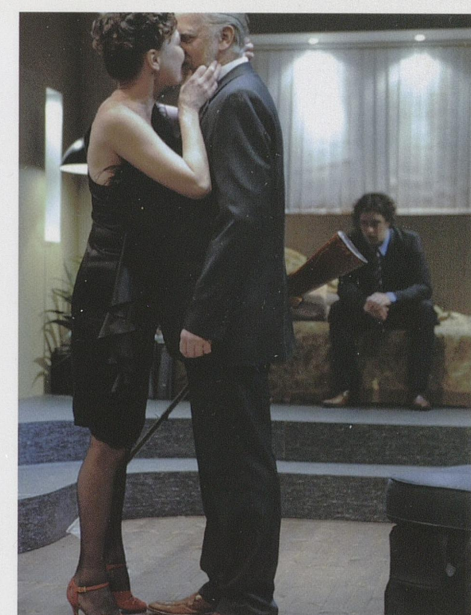
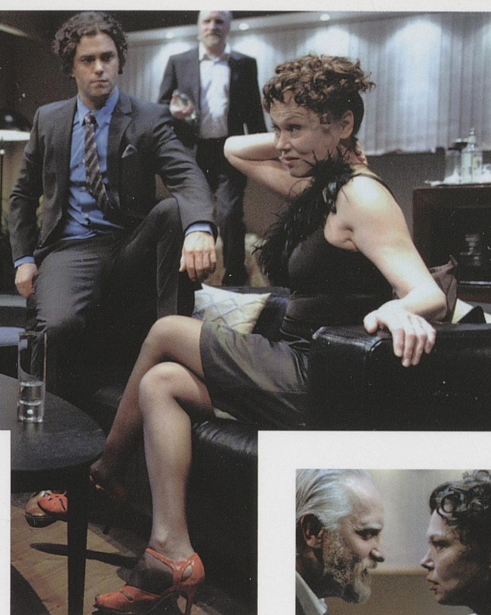
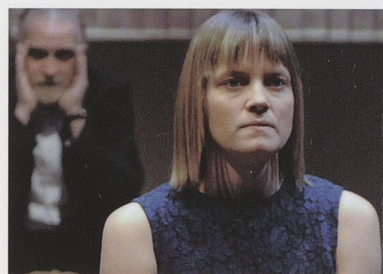
Han brøt kontakten med familien og flyttet til Manhattan i 1950, der han søkte lykken som forfatter. Han skrev til å begynne med i alle mulige sjangre – en roman på 650 sider og en mengde dikt som ble refusert utallige ganger. På hans trettiårsdag bestemte han seg for å konsentrere seg om dramatikken. Tre uker senere var han ferdig med en-akteren *Zoo Story*, som nokså umiddelbart ble antatt på Berlins Theater Werkstatt og Provincetown Playhouse i Greenwich Village. Stykket ble både en kritiker- og publikumssuksess og spilles en god del den dag i dag. En-akteren regnes i dag som et høydepunkt i den amerikanske avarten av *Det absurde teater*, en retning som blomstret på den tiden. (Rogaland Teater satte det opp i Kjellerteatret i 1996.)

Etter suksessen med *Zoo Story*, skrev han tre stykker til, av varierende kvalitet, før han i 1962 kom med *Who's Afraid of Virginia Woolf?*. Stykket etablerte ham øyeblikkelig blant verdens ledende dramatikere. Oppsetningen på Broadway gikk i nesten to år, og stykket ble raskt satt opp overalt i Europa. Nasjonalteatret var tidlig ute med sin oppsetning i 1963, og tre år senere var turen kommet til Rogaland Teater. I 1966 ble det også filmet, med Elisabeth Taylor og Richard Burton som Martha og George.

Hvem er redd *Virginia Woolf?* har forlenget blitt en etablert del av det vestlige teatrets kanon, men kritikerne den gang delte seg. Flere mente verket var gjennomgående destruktivt – en merkelapp Albee selv tok som en kompliment. Det ble nominert til årets Pulitzer-pris for beste skuespill, men etter opphisset diskusjon bestemte juryen seg for å ikke å dele ut prisen det året. Det førte til at flere jurymedlemmer la ned sine verv.

Siden har Albee skrevet en mengde stykker – hans verksliste teller 30 i alt. De er av sterkt varierende kvalitet, noe som skyldes at han ofte eksperimenterer med form. Det er som om han utforsker ulike måter å bruke teatermediet på, og noen av eksperimentene viser seg å ikke fungere. Hvem er redd for *Virginia Woolf?* er nesten det eneste av hans mange skuespill som er trygt plantet i standard-realismen. Likevel har han vunnet tre Pulitzer-priser, tre Tony-priser og en rekke priser i utlandet.

I tillegg til å skrive dramatik, er Albee mentor til flere yngre dramatikere i USA, og han underviser i playwriting ved Universitetet i Houston. Der pleier han å si til nye studenter, at hvis du ikke søker dramatikeryrket for å gjøre deg selv til et bedre menneske, bør du slutte.

– VI ER IKKE REDDE FOR VIRGINIA WOOLF

– VI HAR GJORT STYKKET TIL VÅRT EGET, sier regissør Anders Dale

Tekst: Thea Steen

Verdens mest berømte nachspiel hadde urpremiere på Broadway i 1962. Siden den gang har Edward Albees berømte stykke blitt spilt hundrevis av ganger verden over, tolket til det uendelige og mottatt en rekke priser. Fire år etter premieren ble *Hvem er redd for Virginia Woolf?* gjort om til film, med Elizabeth Taylor og Richard Burton i hovedrollene.

USJARMERENDE NACHSPIEL

Da Martha traff George var han en lovende professor i historie ved hennes kjære fars universitet. En mann som kunne følge i farens akademiske fotspor og klatre oppover universitetsstigen. Ekteskapet er nå blitt 23 år gammelt, og George har fortsatt ikke realisert de ambisjonene Martha har for ham.

– Martha har et sterkt bånd til faren og sammenligner automatisk ektemannen med ham. Hun har store forventninger til George, og når han ikke innfrir disse forventningene, skaper det uten tvil problemer i ekteskapet, sier Dale.

Vi blir dratt med inn i det middelaldrende ekteparets verden, i en heller uflatterende setting. Etter en lite edruelig middag hos sin far, bestemmer Martha seg for å fortsette festen med et enda mindre edruelig nachspiel, til ektemannens store frustrasjon. Det lille som gjenstår av fasade og vennlighet er bristepunktet nært idet det yngre paret Nick og Honey blir med på nachspillet.

– Nachspillet trigger en spesiell type blanding av lek og spill. En pilkasting av spisse replikker og kommentarer oppstår mellom George og Martha, og en rekke hemmeligheter kommer fram i nattens mørke. Etter hvert fører det til at det yngre paret, Nick og Honey, får flere aha-opplevelser, sier Dale.

SEX, ALKOHOL OG JÆVELSKAP

Desto lenger inn i nattetimene nachspillet fortsetter, desto mindre fremstår ekteskapet som et drømmende glansbilde.

– Til tross for at stykket er skrevet på begynnelsen av 60-tallet, er ekteskapet mellom George og Martha slettet ikke et polert image. Martha er like lite den lykkelige, smilende husmoren som det George er den hardtarbeidende, vellykkede akademikeren hun ønsker han skal være. Det å leve sammen i kjærlighet i såpass mange år kan fort føre til problematiske relasjoner. Løgner, svik og til dels fantasier. Noen hemmeligheter avdekkes og konfronteres, andre forblir innelåst i mørket, forklarer Dale.

Kort oppsummert: Svik og sex. Jævelskap og humor. Krig og fest. Dale mener stykket fortsatt appellerer til voksne så vel som unge, til tross for at det er et halvt århundre gammelt.

– Det har en rå og direkte kraft i seg. Blandingen av humor og alvor, krydret med til dels groteske handlinger, er appellerende enten du har passert 50 eller befinner deg i tenårene. Jeg er sikker på at jeg hadde likt dette stykket da jeg var 16 – 17 år gammel.

ALT VAR ET SJOKK I 1962

JEG HAR ALLTID HATT LYST TIL Å SKRIVE I ET TEATERPROGRAM BARE FOR Å FÅ MED DENNE SETNINGEN: DETTE SKUESPILET ER IKKE SPESIELT AKTUELT I VÅR TID.

Tekst: Arild Abrahamsen, journalist i Stavanger Aftenblad

Det er skjønnheten ved det. «*Romeo og Julie*» handler ikke om en pakistansk jente og en norsk bondegutt, men om to sarte unge i Verona for mange hundre år siden. «*En folkefiende*» er ikke om global oppvarming, men om små sosiale funksjoner i norsk småby for 150 år siden. Don Quijotes hest blir aldri en moped.

Universitets-drikkerne i «*Hvem er redd for Virginia Woolf?*» finnes ikke lenger. Martha og George er døde. Hadde de levd i dag ville de ha drukket cava i små mengder og kommunisert med øvde innestemmer. George ville ha syklet til jobb på Ullandhaug i XXL-tights og gått til Pilates onsdag og fredag. Martha ville ha tatt vare på kroppen sin og vandret Jostedalsløpet sammen med to venninner. De ville ikke vært sosialt interesserte eller påtakelig hemma av psykologi. De ville ha vært opptatt av kroppen sin.

Det vakre i «*Hvem er redd for Virginia Woolf?*» er den følbare, eksplosive avfeldigheten. Edward Albee skrev skuespillet i 1962 da den tamme Vesten var på vei inn i en evigvarende, opprørsk pubertet, og alt som betydde noe var avsløring og frihet fra fortid. George og Martha var representanter for et patetisk establishment; de fremførte dødsdansen til de tilsynelatende siviliserte, de fasadekloke, misnøgd intellektuelle som all verdens kunnskap aldri hjalp fordi de manglet evnene til kjærlighet og frihet. Kjærlighet og frihet, mann.

Albee fant tittelen på en dovegg på et amerikansk universitet: «*Who's afraid of Virginia Woolf?*» var et lettvent spontanparadoks basert på barneregler, og Albee tenkte: Så typisk for universitetshumor. Dermed oppsto ideen om et neo-strindbergsk infernostykke om hatet mellom to mennesker som har levd for lenge og for mye sammen. Ekteskapet var smått på hell i 1962. Alle folk giftet seg for hele livet, og de likte det ikke. Alle visste at ekteskapet som institusjon måtte falle. Skuespillets heftighet og voldsomme verbale ubehag ble et sjokk i 1962. Alt var et sjokk i 1962. Til og med The Beatles.

Virginia Woolf var forresten død for lenge siden. Hun tilhørte den freudiansk innadvendte Bloomsbury-sekta i England. Virginia var en slags visjonær følsomhetsfeminist, og skulle man være redd for henne, måtte det være fordi hun fant livet utholdelig i sin opprinnelige form.

«*Hvem er redd for Virginia Woolf?*» er egentlig en film fra 1966 der Se og Hør-ekteparet Elizabeth Taylor og Richard Burton repeterte det alle mente var en kopi av sant samliv foran kamera. Filmen tilhører det melankolske samværet mellom vannet og broen, og det er på tide å glemme den nå.

Når vi har fjernet både aktualiteten og kjendis-krangelen, gjenstår det eneste viktige: Edward Albees tekst blir skuespillernes og instruktørens. Hvis den gjenoppstår, er det fordi teaterfolka lykkes i sin særegne magi: De kan få hva som helst og et stykke karamellpapir til å åpne samtidsjeler, og i merkelige minutter og kanskje til og med timer glemmer folka i salen både teatret, verdenshistorien, lokalpolitikken og seg sjøl. Bare George og Martha. Akkurat nå.

HVEM ER REDD.....?

I dette teaterstykket kikker vi gjennom den velkjente usynlige veggen, inn i et nachspiel som imiterer erfaringer mange har hatt i ulike doser. Vi møter voksne mennesker i parforhold som forholder seg til hverandre med og uten forbehold, godt hjulpet av sein natt, sprit og traumer.

To ulike par, opprinnelig diktet i sekstitallets Amerika, flyttes i vår tolkning inn i vår samtid fordi vi ønsker å forsterke opplevelsen av rollefigurenes mulige speiling av våre egne reaksjonsmønstre. Dette er en fortelling om grunnleggende og livskraftig løgn, en reise gjennom tapte terreng, en fyllekule som ikke demper fall og skrubbsår, en skildring av forståelige psykologiske manøvrer og en hyllest til fraværet av ekte optimisme.

Her setter kvalmen seg fast i det forutsigbare. Det som allerede er mistet finnes ikke som savn lenger, det er bare borte. Trist og deilig altså. Stykket har overlevd flere tiår med sceneslitasje, kanskje fordi tekstens to par forsterker hverandres tydelige mørke, fordi det som teaterstykket forstørret ut over realismen, som en pardans med for mange føtter, med for mange tær, med for få trinn.

Etter Ibsen, Strindberg og Hollywood kan teatret fortsatt tilby et scenisk språk som imiterer deler av virkeligheten, vel vitende om at teatrets påtrengende kunstighet yter tekstens intenderte naturalisme nødvendig motstand.

Dette er ikke film. Dette er ikke sant. Dette er teater som avhenger av din kompensierende meddikting for å fungere, så hvem er redd?

Arne Nøst

Arne Nøst, teatersjef

EDWARD ALBEES HVEM ER REDD FOR VIRGINIA WOOLF

Av Edward Albee Oversatt av Svein Sturla Hungnes

Martha: **Marianne Nielsen**

Marianne Nielsen gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 1984, og har siden vært tilknyttet blant annet Trøndelag Teater, Teatret Vårt, TV-, radio- og filmproduksjoner. Siden 1988 har hun vært ansatt ved Den Nationale Scene. Her har hun blant annet medvirket i *Anne Pedersdotter* (1990), *I morgen er jeg ikke her* (1996), *Glass* (2000), *Et vintereventyr* (2002), *Gjøkeredet* (2003), *Vildanden* (2004), *Draum om hausten* (2005), *Farlige forbindelser* (2008) og *Hedda Gabler* (2009).

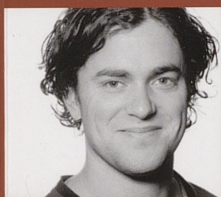
George: **Svein Harry Schöttker Hauge**

Svein Harry Schöttker Hauge gikk ut av Statens Teaterhøgskole i 1992. Han var ved Teater Ibsen før han i 1994 kom til Rogaland Teater. Her har han spilt en lang rekke roller, blant annet sakfører Krogstad i *Et Dukkehjem* (1995), Herzl i *Mein Kampf* (1999), tittelrollen i *Tsjekhovs Onkel Vanja* (2001), Erling i *Skyfri Himmel* (2007) og tittelrollen i Ibsens *John Gabriel Borkman* (2009). Han har også spilt Josef i enmannsforestillingen *Jesus, gutten min av John Dowie* over 170 ganger. Schöttker Hauge var sist å se på Rogaland Teater-scenen i *Firmafesten* (2010). Han ble Hedda-nominert i 2010 for tittelrollen i *John Gabriel Borkman*.

Honey: **Nina Ellen Ødegård**

Nina Ellen Ødegård kom til Rogaland Teater fra Statens Teaterhøgskole høsten 2002. Hun har medvirket i blant annet *Dei døde hundane* (2004), *Måne for livets stebarn* (2004) og *Villanden* (2006). Ødegård har hatt permisjon fra Rogaland Teater, og spilte da i *Et dukkehjem*, *Nøtteknekkeren* og *Breaking the Waves* på Oslo Nye Teater før hun kom tilbake til Rogaland Teater og *Stormen* (2009). Mest nylig medvirket Ødegård i *Kosmisk frykt eller dagen da Brad Pitt fikk paranoia* (2010). Ødegård fikk Hedda-pris for sin rolle som Josie i *Måne for livets stebarn*. Hun ble også nominert for rollen som Kvinne 1 i *Vi som er hundre*.

Nick: **Torbjørn Eriksen, skuespiller**

Torbjørn Eriksen kom til Rogaland Teater rett fra Statens Teaterhøgskole i 2003. Han begynte med teater på St. Svithun videregående skole der han hadde nåværende Barne- og ungdomsteatersjef Bjørn Ravn Carlsen som instruktør. Han har også studert drama og revy ved Solbakken Folkehøgskole. Eriksen har medvirket i skuespill som *Nicholas Nickleby*, *En handelsreisendes død* og *Dei døde hundane*.

Regissør: **Anders Dale**

Skuespiller ved Rogaland Teater som siden 1994 har tolket en rekke roller på husets scener. Han debuterte som regissør med forestillingen *Tape* av Stephen Belber i 2006.

Scenograf: **ARNE NØST**

Lysdesigner: **TORILL LUND**

Maskedesigner: **JILL TONJE HOLTER**

Dramaturg: **MICHAEL EVANS**

Inspisient: **DAGNY MOLAND**

Sufflør: **ANNERUT JONER**

Lystekniker: **REID ROSSNES/BØRE BORREVIK**

Programredaksjon: **ARNE NØST, ANDERS DALE, TORBJØRN ERIKSEN, ØYVIND BEREKVAM OG THEA STEEN.**

Fotograf: **EMILE ASHLEY**

Grafisk design: **dTurbine, STIG HÅVARD DIRDAL**

Forlag: **NORDISKA APS**

SpareBank
SR-BANK

ConocoPhillips

Lyse

For mer informasjon se www.rogaland-teater.no